

ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ

УДК 330.8

Єрмак С. О.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна, e-mail: ermak@donnuet.edu.ua

ГЕНЕЗИС ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ІННОВАЦІЙ

UDC 330.8

Yermak S. O.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: ermak@donnuet.edu.ua

GENESIS AND MODERN TRENDS IN THE THEORY OF INNOVATION DEVELOPMENT

***Мета.** Метою статті є дослідження генезису теорії інновацій та сучасних тенденцій її розвитку.*

***Методи.** У процесі дослідження були застосовані методи систематизації та узагальнення, аналізу і синтезу, метод порівнянь, при дослідженні еволюції розвитку теорії інновацій використано історичний підхід.*

***Результати.** Досліджено генезис теорії інновацій, починаючи із робіт древньогрецьких діячів, продовжуючи постулатами класичної школи політичної економії і завершуючи ідеологією сучасної теорії інноваційного розвитку. Розглянуто хронологію і характеристики технологічних укладів у контексті закономірностей циклічного розвитку економічних систем. Визначено сучасні напрямки розвитку теорії інновацій.*

***Ключові слова:** винахід, відкриття, інновація, теорія інновацій, технологічний уклад.*

Постановка проблеми. Сучасна наука виокремлює декілька головних моделей економічного розвитку, які складаються на основі теоретичних закономірностей функціонування економічних об'єктів у ринковій системі і тісно пов'язані з розвитком науково-технічного прогресу:

- 1) неокласична модель;
- 2) посткейнсіанська модель;
- 3) модель розвитку, що наздоганяє;
- 3) інноваційна модель.

Визначення пріоритетних факторів конкурентоспроможності має вагомим значення для формування інноваційної моделі економіки. Нині інноваційна модель економічного розвитку є найбільш ефективною і стає тією основою, яка моделює і визначає економічну могутність будь-якої країни. Тісний взаємозв'язок між інноваційним типом розвитку економіки і виробничими відносинами потребує чіткого визначення інновацій [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню інституційних факторів економічного розвитку присвячено роботи багатьох закордонних вчених: Г. Беккера, Дж. Бьюкенена, Т. Веблена, П. Друкера, Г. Менша, Д. Нортонна, М. Портера, Б. Твісса, Р. Фостера, Й. Шумпетера та ін. Існуючі теорії інновацій досліджували у своїх роботах українські та російські економісти О. Амоша, О. Баранов, Л. Безчасний, В. Геєць, С. Глазьев, І. Дашковська, М. Кондратьєв, О. Муляр, Б. Патон, П. Ткаченко, М. Туган-Барановський, О. Чепурна, Ю. Яковець. Сутність категорії «інновації» є предметом

© С. О. Єрмак, 2016

досліджень С. Д. Ільєнкової, Ю. С. Погорєлова, П. Т. Саблука, С. М. Сіренко, І. П. Степанової, Л. І. Федулової, Р. А. Фатхудінова та ін.

Отже, на сьогодні існує значна кількість теоретичних і емпіричних наукових досліджень з розгляду теорії інновацій і дослідження сутності дефініції «інновація». Проте в роботах вчених немає єдиного підходу щодо визначення інноваційних теорій та розуміння економічної сутності інновацій, тому наразі систематизація існуючих підходів до цієї проблематики є досить актуальною.

Мета статті — встановлення генезису теорії інновацій та сучасних тенденцій її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Короткому словнику сучасних понять і термінів під загальною редакцією В. А. Макаренка [10] термін «інновація» має досить змістовне пояснення: «Інновація (англ. innovation — нововведення, від лат. innovatio — відновлення, оновлення): вкладення коштів у економіку, що забезпечує зміну поколінь техніки і технології; нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу; вироблення, синтез нових ідей, створення нових теорій і моделей, втілення їх в життя; політичні програми, які мають, як правило, індивідуальний, неповторний характер; у мовознавстві — новоутворення, відносно нове явище, переважно в морфології».

Таке ємне трактування дає змогу зазначити, що інновації (нововведення, зміни) мають місце у всіх сферах діяльності людини.

У літературі часто з категорією «інновація» тісно пов'язують поняття «винахід» і «відкриття».

Під винаходом сьогодні розуміється новий метод, нове рішення технічної задачі. З моменту прийняття до поширення винахід набуває нової якості і стає інновацією. Період часу між появою винаходу і втіленням його у інновацію називається інноваційним лагом. Таким чином, можна сказати, що винахід — це створення нової концепції, а інновація — це виокремлення практичної цінності винаходу і перетворення його в продукт, що успішно продається [7].

У ролі відкриття виступає результат отримання раніше невідомих даних або спостереження раніше невідомого явища природи. За І. П. Степановою [18], відкриття відрізняється від інновації за такими ознаками:

1) відкриття, як і винахід, виникає, як правило, на фундаментальному рівні, а інновація здійснюється на рівні технологічного (прикладного) порядку;

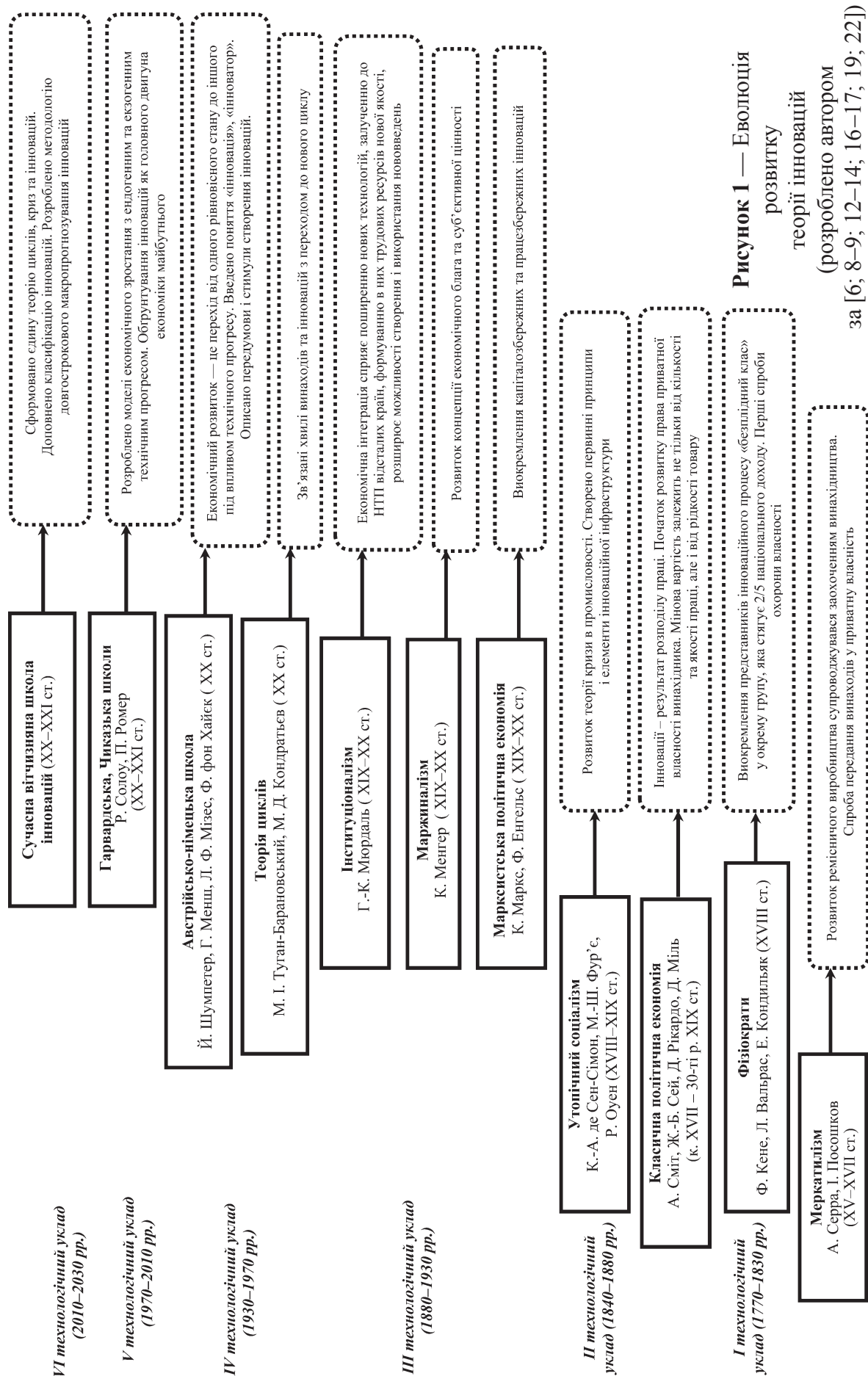
2) відкриття може бути зроблено винахідником-одинаком, а інновація продукується колективами (лабораторіями, відділами, інститутами) і втілюється у формі інноваційного проекту;

3) відкриття не має на меті отримати вигоду, інновація завжди націлена на отримання відчутної вигоди, зокрема більший приплив грошей, велику суму прибутку, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості виробництва за рахунок застосування конкретного нововведення в техніці і технології;

4) відкриття може статися випадково, а інновація завжди є результатом наукового пошуку.

З метою конкретизації економічної сутності категорії «інновація» доцільно систематизувати наукові погляди щодо розвитку теорії інновацій у різних школах економічної теорії (рис. 1).

Ще у роботах давньогрецьких діячів (бл. 400 р. до н. е.) — Ксенофонта («Домострой»), Платона («Політика») та Аристотеля («Нікомахова етика») можна було зустріти перші натяки на інноваційну діяльність [20, с. 204]. У роботі давньогрецького історика Ксенофонта розглядається поділ праці як інноваційного способу організації

виробництва: «Зрозуміло, що людині, яка займається багатьма ремеслами, неможливо виконати все однаково добре... і зрозуміло те, що той, хто проводить час за виконанням обмеженої роботи, той може виконати її найкращим чином» [19, с. 8–9].

У економічну науку, вже відмежовану від теми трансцендентної творчості і частково позбавлену філософсько-релігійної підтримки, проблематику вводять меркантилісти (Т. Манн і С. Фортрей в Англії, А. Монкретєєн і Ж. Кольбер у Франції, Б. Давантазі і А. Серра в Італії, І. Посошков і В. Татищев у Росії, Ф. Прокопович в Україні) у XV–XVII ст. Вони узагальнюють ідеї та досвід новонародженого капіталізму, ґрунтуючись переважно на відображенні його зовнішніх, поверхневих форм і концентруючись на варіантах примноження національного багатства. Інтерес до інновацій, таким чином, був викликаний все більш прискореним розвитком ринкової економіки, що вимагало нових шляхів і стратегій діяльності [18].

Великим досягненням Франсуа Кене, засновником напряму фізіократів у середині XVIII ст., як реакція на меркантилізм було розроблення «Економічної таблиці» (1758 р.), де уперше в політичній економії Ф. Кене запровадив поняття «відтворення» як постійне повторення виробництва і збуту. У цій таблиці все суспільство він об'єднав у три основні класи громадян: продуктивний (всі, хто обробляє землю, — селяни, фермери, сільськогосподарські наймані працівники), клас власників (ті, хто одержує щорічно чистий продукт, створений у землеробстві, — король, землевласники, церковники) і безплідний клас (люди, зайняті в промисловості — наймані робітники, капіталісти, купці, дрібні торговці). Причому він зазначив, що безплідний клас і клас власників не створюють чистого продукту, але безплідний клас працює і своєю працею створює стільки, скільки споживає. Отже, основною заслугою фізіократів у розвитку теорії інновацій можна вважати перенесення досліджень щодо походження прибутку зі сфери обігу у сферу виробництва.

Думки шотландського економіста і філософа-етика Адама Сміта, представника класичної політичної економії, у напряму розвитку теорії інновацій перекликаються з думками Ксенофонта. Так, Адам Сміт у своїй праці «Дослідження про природу й причини багатства народів» (1776 р.) зауважив вплив поділу праці на її продуктивність і назвав поділ праці основним фактором науково-технічного розвитку: «Винахід всіх машин, що полегшують і скорочують працю, слід, мабуть, приписувати поділу праці» [17, с. 24], а як важливий чинник підвищення продуктивності праці розглядав технічний прогрес. Таким чином модель інноваційного економічного розвитку А. Сміта включає поділ праці, продуктивність, доход, механізацію та технічний прогрес.

Давидом Рікардо [26], англійським економістом, класиком політичної економії, послідовником і одночасно опонентом Адама Сміта, вперше було досліджено вплив нових ідей і надано обґрунтування наявності ефекту від їх впровадження (інновацій) у виробництво як поглиблення процесу поділу праці та відкриття нових ринків.

Представники утопічного соціалізму (кінець XVIII — початок XIX ст.) французький соціолог-соціаліст Клод Анрі де Сен-Сімон [16] та французький філософ-соціаліст Марі Шарль Фур'є бачили майбутнє суспільство індустріальним і таким, що створює максимум матеріальних і духовних благ для робітничого класу. Метою сучасного суспільства вони вважали економічний прогрес, який може бути досягнутий завдяки розвитку виробничих ремесел, науки і техніки та різноманітних мистецтв. Оптимальну організацію суспільства, яка б забезпечувала емансипацію людини, представники цієї економічної теорії намагалися пов'язати з розвитком машинного виробництва, крупної промисловості, науково-технічних інновацій.

Німецький філософ-матеріаліст Карл Маркс у своїй головній праці «Капітал» (1876 р.), спираючись на ідеї А. Сміта і Д. Рікардо, присвятив питанню взаємовідносин між машинами та робітниками окремий розділ «Машини та велика промисловість». Основна ідея К. Маркса з цього питання полягала у тому, що техніка не призначена для полегшення праці робітника, а є засобом створення додаткової вартості шляхом скорочення робочого дня робітника, а отже, й економії на частці заробітної плати, що припадає на одиницю продукції [12, с. 346]. У результаті робітник виготовляє більше продукції за той самий проміжок часу, але одержує таку ж заробітну плату, як і раніше. Вивільнений час він просто дарує капіталісту, чим і примножує його статки. З розвитком техніки та заміщенням праці механічною на великих промислових підприємствах робітник стає просто додатком машини, наділеним свідомістю [12, с. 450]. Тобто К. Маркс вважав науково-технічний прогрес наслідком, а не причиною розвитку виробництва (продуктивних сил). Треба зауважити, що до інноваційного розвитку К. Маркс ставився доволі критично, проте погоджувався, що запущений процес є незворотнім.

Світове визнання у розвитку теорії інновацій отримала теорія циклів («довгих хвиль»). Одним із родоначальників цієї інноваційної теорії можна вважати українського економіста М. І. Туган-Барановського, який виявив, що економічному розвитку притаманна циклічність і ця циклічність визначається обмеженістю позичкового капіталу та особливостями його інвестування в капітальні товари [15 с. 86]. М. І. Туган-Барановський зауважив, що саме виробництво визначає споживання, а не навпаки, і така тенденція є результатом накопичення капіталу та його інвестування в нові технології (технологічні інновації) і виробництво.

Теорія «довгих хвиль» російського економіста М. Д. Кондратьєва (1892–1938 рр.) є логічним продовженням теорії циклів М. І. Туган-Барановського. Розвинувши теорію циклічності інноваційного розвитку свого попередника та вчителя, він наголосив на існуванні довгого циклу економічної кон'юнктури з тривалістю 50–55 років. Серед основних причин виникнення довгих хвиль М. Д. Кондратьєв відокремлює такі: нововведення, війни, революції, відкриття нових ринків, збільшення запасів золота тощо. Вчений зв'язав перехід від циклу до циклу із хвилею науково-технічних відкриттів, винаходів та їх упровадженням.

М. Д. Кондратьєв відокремив чотири емпіричні закономірності в розвитку цих циклів:

- 1) перед початком підвищувальної фази кожного великого циклу кон'юнктури чи на її початку спостерігаються значні зміни в умовах життя суспільства;
- 2) періоди підвищувальних фаз більш тісно пов'язані з політичними та соціальними потрясіннями — війнами, революціями, державними переворотами;
- 3) знижувальні фази супроводжуються довготерміною депресією у сільському господарстві;
- 4) на знижувальних фазах середньотривалий цикл відрізняється більшою гостротою криз і більшою глибиною та тривалістю депресій [8].

Теорію «довгих хвиль» М. Д. Кондратьєва пізніше було пов'язано зі зміною технологічних укладів — техніко-технологічних комплексів, які відображають історичний ступінь розвитку індустріального технологічного способу виробництва. Зміна технологічного укладу безпосередньо впливає не тільки на виробничі процеси, але і визначає історичний зміст економічних систем в цілому. Необхідно відмітити системно-поступальний характер зміни технологічних укладів, які, у свою чергу, пов'язані з циклами економічної активності і спаду (за теорію циклів), що характеризуються вченими як зміни у інвестиційній поведінці за рахунок реалізації технологічних інновацій на певному етапі НТП (табл. 1).

Таблиця 1 — Хронологія і характеристика технологічних укладів
(узагальнено автором на основі [3–4])

Техно-логічний уклад	Тривалість	Визначальні інновації	Характеристика відповідного інноваційного циклу	Провідні напрямки в промисловості
I	1770–1830 рр.	Водний двигун, текстильні машини.	Промислова революція	Текстильна промисловість, сільське господарство.
II	1830–1880 рр.	Паровий двигун, залізниця, верстати, транспорт.	Цикл пари і залізниць	Вугільна промисловість, залізничний та пароплавний транспорт, легка промисловість.
III	1880–1930 рр.	Електродвигун, телефон, електростанції	Цикл електрики і сталі	Електротехнічне машинобудування, паливно-енергетичний комплекс, неорганічна хімія.
IV	1930–1970 рр.	Двигун внутрішнього згорання, повітряне сполучення, телевізійний зв'язок	Цикл автомобілів і синтетичних матеріалів	Автомобілебудування, електроенергетика, кольорова металургія, виробництво та переробка нафти, синтетичних матеріалів.
V	1970–2010 рр.	Мікроелектронні компоненти, Інтернет, супутниковий зв'язок	Комп'ютерна революція	Мікроелектроніка, обчислювальні інформаційні технології, програмне забезпечення, біотехнології, аерокосмічна промисловість.
VI	2010–2030 рр.	Нанотехнології, глобальні мультимедійні мережі	Інформаційна революція	Генна інженерія, альтернативна енергетика, нанотехнології.

Таким чином, М. Д. Кондратьєвим закладено основи загальної теорії інновацій, що охоплює не тільки технологію та економіку, а й соціально-політичну сферу, а також розкриває механізм взаємодії інновацій в різних сферах суспільства.

Період економічних вчень теорії інновацій комунікативної, соціальноорієнтованої економіки починається з досліджень представників ортодоксальної економічної науки, що сформували сучасний напрямок економічної думки, який об'єднав неокласичну, неокейнсіанську школи та школу неокласичного синтезу [2].

Австрійський і американський економіст Йозеф Алоїз Шумпетер (1883–1950 рр.) вперше став вивчати економічну динаміку на основі теорії циклів М. Д. Кондратьєва і обґрунтував основні положення теорії інновацій. У 30-х роках ХХ століття Й. Шумпетер вперше запропонував поняття «інновація», маючи на увазі під цим зміни з метою впровадження й використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих засобів, ринків і форм організації в промисловості. Проте саму концепцію інновацій було викладено раніше у роботі «Теорія економічного розвитку» (1912 р.), там же був застосований термін «нові комбінації». Вченим було відокремлено 5 випадків нових комбінацій [22]:

- 1) виготовлення нового продукту або відомого продукту з новими властивостями;
- 2) впровадження нового, ще невідомого в певній галузі, методу виробництва;
- 3) освоєння нового ринку збуту;
- 4) отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів;
- 5) проведення реорганізації (організаційна перебудова), у тому числі створення монополії або її руйнування у конкурентів.

Підприємця Й. Шумпетера розглядає як особливий тип господарника, що має здатність до аналізу різноманітних ринкових можливостей втілення новаторських ідей, інновацій, а під підприємництвом вчений розуміє не просто самостійних суб'єктів господарювання ринкової економіки, а саме тих із них, які реально, на свій страх і ризик, здійснюють нові комбінації факторів виробництва, використовуючи винаходи і відкриття (інновації): «Функція підприємців полягає у тім, щоб реформувати і революціонізувати виробництво, використовуючи винаходи, або, в більш загальному розумінні, використовуючи нові технологічні рішення для випуску нових товарів, або виробництва старих у новий спосіб, відкриваючи нові джерела сировини і матеріалів або нові ринки, шляхом реорганізації галузі і т. д. Початок будівництва залізниць, виробництво електроенергії перед Першою світовою війною, енергія пари і сталь, автомобіль, колоніальні підприємства — все це яскраві зразки великого сімейства явищ, що включає також незліченну безліч більш скромних представників — аж до випуску нових сортів ковбас та оригінальних зубних щіток. Саме такого роду діяльність і є головною причиною періодичних «підйомів», що революціонізують економічний організм, і періодичних «спадів», що виникають внаслідок порушення при виробництві нових товарів або застосуванні нових методів. Робити щось нове завжди важко, і реалізація нововведення відображає самостійну економічну функцію, по-перше, оскільки все нове лежить за межами рутинних, зрозумілих усім завдань і, по-друге, оскільки доводиться долати опір середовища...» [23, с. 183–184]. Можна зауважити, що у інформації, яка міститься у роботах вченого, виражені основні положення теорії інновацій: інноваційна діяльність є важливою функцією підприємництва; визначення місця інновацій у циклічній динаміці економіки; різноманітна природа інновацій (у виді продуктів, процесів, радикальні інновації, технологічні, економічні); неминучість впливу зовнішнього середовища.

Німецький вчений Герхард Менш (1937 р.) став послідовником теорії Й. Шумпетера і розвинув його концепцію на сучасному рівні наукових знань. У своїй монографії «Технологічний пат: інновації долають депресію» [12] він робить висновок про високу концентрацію базисних нововведень, які дозволяють подолати «технологічний пат» і знаменують початок нової тенденції в економіці: поліпшення основних показників. На основі обробки статистики винаходів і нововведень Г. Менш розкрив характер циклічності оновлення техніки («інноваційні хвилі»), дослідив механізм взаємозв'язку між винаходами, нововведеннями і рівнем економічної активності. Інноваційні технології Г. Менш поділив на дві групи — базисні та поліпшувальні. Базисну технологію він трактує як сукупність таких виробничих процесів, які потенційно можуть створювати велику кількість нових робочих місць, що вимагають іншої кваліфікації. Поява нових базисних технологій сприяє створенню нових продуктів і нових ринків.

Одним із етапів розвитку теорії інновації є нове поняття «епохальних інновацій», запропоноване у роботах американського економіста, Нобелівського лауреата Саймона Кузнеця (1901–1985 рр.). Цей термін він використовував для визначення переворотів, що відбуваються раз у декілька сторіч і радикально змінюють обличчя суспільства: «Основні прориви у розвитку людського знання, ті, які стали головним джерелом економічного зростання й значно поширилися у світі, можна назвати епохальними нововведеннями. Курс економічної теорії, що змінюється, можна розділити на економічні епохи, кожна з яких визначається епохальними нововведеннями із властивими їй характеристиками зростання» [11].

Новим етапом у розвитку теорії інновації у поєднанні із інституціоналізмом можна вважати вклад Дж. Гелбрейта, Г. Колма, Дж. Б'юкенена, Д. Норта, Г. Мюрдала та ін. У наукових розробках вчених розширено сферу економічного аналізу за рахунок досліджень наслідків впливу неекономічних факторів на господарське життя країни.

Американські вчені — Роберт Солоу [28], лауреат Нобелівської премії з економіки та Пол Ромер [27], лауреат премії Ректенвальда, розробили моделі економічного зростання з ендогенним та екзогенним технічним прогресом. У своїх роботах вони показали, що принаймні половина свого економічного зростання країни обумовлена не нарощуванням таких традиційних чинників, як праця і капітал, а науково-технічними інноваціями.

Класик американської громадської науки, один із родоначальників теорії менеджменту, творець концепції інформаційного суспільства Пітер Фердинанд Друкер зробив свій вклад у розвиток сучасної теорії інновацій. У своїй книзі «Інновації та підприємництво» (1985 р.) [25] він обґрунтував положення, згідно з яким функцією підприємництва є інновації у всіх сферах діяльності, у тому числі і в управлінні (менеджменті).

М. Портер і Р. Бонд поділили інновації на висхідні (upstream) і низхідні (downstream). Висхідні інновації пов'язані з науковими дослідженнями і створюють технологічні можливості. Низхідні інновації виникають слідом за висхідними та являють собою процес комерціалізації знань у формі нових видів продукції, нових способів організації виробництва і реалізації [15].

Сучасний вчений В. П. Баранчев у своїх роботах пропонує розглядати інновацію з кількох боків:

1) закінчений процес, у ході якого відбулося отримання, освоєння, пристосування (адаптація) до нововведення, трансформація нововведення, що призвело до ефективного використання нововведення;

2) частина процесу, яка обмежена або фірмою, або споживачем, у ході якого також відбувається трансформація нововведення та його ефективного використання у своїх цілях;

3) низка результатів процесу отримання й використання новації. Наприклад, у результаті відбулася адаптація до нововведення, проведена «рутинізація» та ін. [1, с. 17–19].

Представниками сучасних шкіл інновацій надається безліч нових трактувань дефініції «інновації», їх класифікації та нових напрямків розвитку. Вчені розглядають інновації як: процес, результат, явище, зміну, нововведення, інженерну думку, інструмент управління, систему або засіб розвитку (рис. 2).

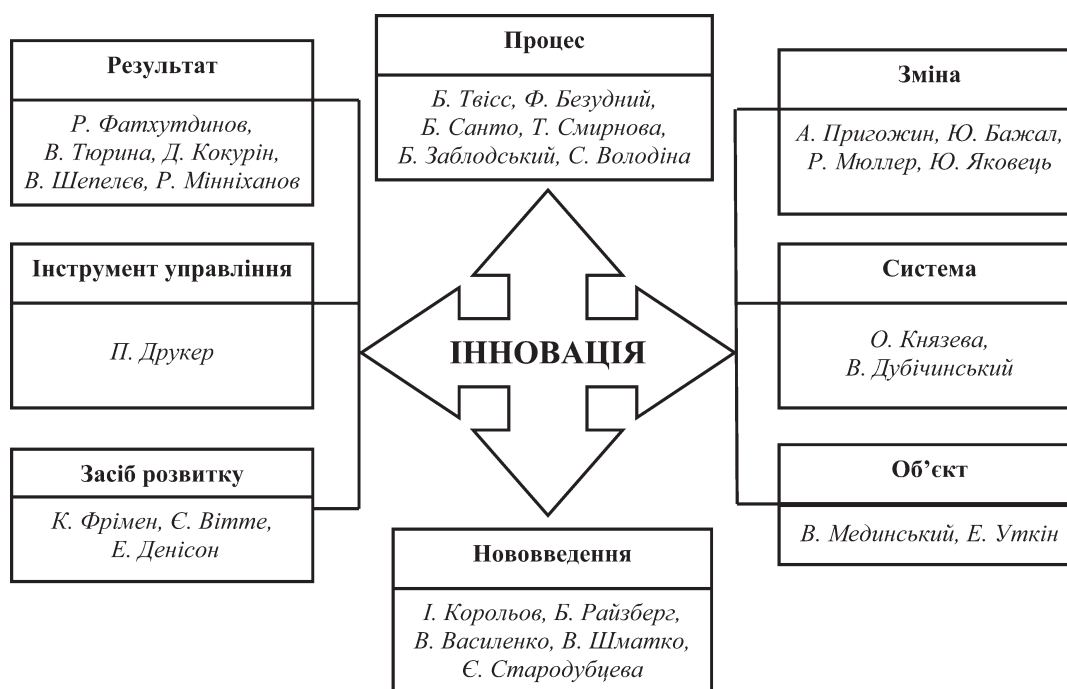

Рисунок 2 — Модифікації поглядів вчених щодо базису сутності поняття «інновація»

Підводячи підсумки розвитку теорії інновацій протягом століть, можна зауважити, що неповне розуміння, відсутність уваги вчених до інновацій, невідомість багатьох авторів епохальних винаходів еволюціонували до загального визнання інноваційної діяльності як основи економічного розвитку і головного каталізатора прогресу. Приймаючи до уваги багатоаспектність і багатогранність поняття «інновація» і можливість його розгляду з різних боків, вважаємо за доцільне присвятити цьому окреме дослідження.

Висновки. Досліджено генезис теорії інновацій, починаючи із робіт древньогрецьких діячів, продовжуючи постулатами класичної школи політичної економії і завершуючи ідеологією сучасної теорії інноваційного розвитку. Розглянуто хронологію і характеристику технологічних укладів в контексті закономірностей циклічного розвитку економічних систем. Визначено сучасні напрямки розвитку теорії інновацій. Детальне вивчення інновацій за всіма напрямками, їх класифікація можуть стати перспективою подальших досліджень.

Список літератури/References

1. Баранчеев, В. П. Управление инновациями : учебник / В. П. Баранчеев, Н. П. Масленникова. — М. : Юрайт, 2011. — 711 с.
Barancheev, V. P. (2011). *Upravlenie innovatsiyami* [Management of innovation]. Moscow, Yurayt Publ., 711 p.
2. Богашко, О. Л. Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці / О. Л. Богашко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2013. — № 2(22). — С. 23–29.
Bohashko, O. L. (2013). *Evolutsia teoretychnykh pidkhodiv do innovatsiynoho rozvytku v ekonomichniy nautsi* [Evolution of theoretical approaches to innovation in economic science]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of the Berdiansk University of Management and Business], no. 2(22), pp. 23–29.
3. Глазьев, С. Ю. Стратегия опережающего развития России в условиях глобального кризиса / С. Ю. Глазьев. — М. : Экономика, 2010. — 255 с.
Glazev, S. Yu. (2010). *Strategiya operezhayuschego razvitiya Rossii v usloviyah globalnogo krizisa* [The strategy of Russia's advanced development in the context of the global crisis]. Moscow, Ekonomika Publ., pp. 255.
4. Гуреева, Л. К. Концепция технологических укладов / Л. К. Гуреева // Инновации. — 2004. — № 10. — С. 6–15.
Gureeva, L. K. (2004). *Kontseptsiya tehnologicheskikh ukладov* [The concept of technological structures]. *Innovatsii* [Innovations], no. 10, pp. 6–15.
5. Ільїна, Г. В. Інновація як результат креативної діяльності підприємця [Електронний ресурс] / Г. В. Ільїна // Ефективна економіка. — 2012. — № 9. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1412>.
Iliina, H. V. (2012). *Innovatsia yak rezultat kreatyvnoi diialnosti pidpriyemtsia* [Innovation as a result of entrepreneur's creative activity]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy], no. 9. Available at : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1412>.
6. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин и др.; под ред. С. Д. Ильенковой. — М. : ЮНИТИ, 1997. — 327 с.
Ipienkova, S. D., Hoxhberh, L. M., Yahudyn, S. Yu. (1997). *Innovatsionnyiy menedzhment* [Innovative management]. Moscow, YuNITI Publ., 327 p.
7. Комаров, Е. Инновационный менеджмент. Внедрение (освоение) нововведений / Е. Комаров // Управление персоналом. — 2000. — № 1.

Komarov, E. (2000). *Innovatsionnyiy menedzhment: Vnedrenie (osvoenie) novovvedeniy* [Innovative management: Introduction (mastering) of innovations]. *Upravlenie personalom* [Personnel Management], no. 1.

8. Кондратьев, Н. Д. Основные проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. — М. : Наука, 1991. — 197 с.

Kondratev, N. D. (1991). *Osnovnyie problemyi ekonomicheskoy dinamiki* [The main problems of economic dynamics]. Moscow, Nauka Publ., 197 p.

9. Краснова, Н. А. Инновации в экономических теориях разных школ [Электронный ресурс] / Н. А. Краснова // Экономика и менеджмент инновационных технологий. — 2013. — № 12. — Режим доступа : <http://ekonomika.snauka.ru/2013/12/3476>.

Krasnova, N. A. (2013). *Innovatsii v ekonomicheskikh teoriyakh raznykh shkol* [Innovations in economic theories of different schools]. *Ekonomika i menedzhment innovatsionnykh tekhnologiy* [Economics and management of innovative technologies], no. 12. Available at : <http://ekonomika.snauka.ru/2013/12/3476>.

10. Краткий словарь современных понятий и терминов / под общ. ред. В. А. Макаренко. — 3-е изд. — М. : Республика, 2000. — 544 с.

Makarenko, V. A. ed., (2000). *Kratkiy slovar sovremennykh ponyatiy i terminov* [A Short Dictionary of Modern Concepts and Terms]. Moscow, Respublika Publ., 544 p.

11. Кузнец, С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений. Нобелевская лекция / С. Кузнец // Нобелевские лауреаты по экономике: взгляд из России / под ред. Ю. В. Яковца. — Спб. : Гуманистика, 2003.

Kuznets, S. *Sovremennyiy ekonomicheskiiy rost: rezultatyi issledovaniy i razmyishleniy. Nobelevskaya lektsiya* [Modern economic growth: the results of research and reflection. Nobel lecture]. *Nobelevskie laureaty po ekonomike: vzglyad iz Rossii* [Nobel laureates in economics: a view from Russia]. St. Petersburg, Gumanistika Publ., 2003.

12. Маркс, К. Капитал. Критика политической экономии : в 4 т. / К. Маркс. — М. : Политиздат, 1983. — Том 1: Процесс пр-ва капитала. — 1983. — 737 с.

Marks, K. (1983). *Kapital. Kritika politicheskoy ekonomii* [Capital. Criticism of political economy]. Moscow, Politizdat Publ., vol. 1, 737 p.

13. Менш, Г. Технологический пат: Инновации преодолевают депрессию / Г. Менш. — М. : Норма, 2006. — 115 с.

Mensh, G. (2006). *Tehnologicheskiiy pat: Innovatsii preodolevayut depressiyu* [Technology Break: Innovations Overcome Depression]. Moscow, Norma Publ., 115 p.

14. Нуреев, Р. М. Теория инноваций: прошлое, настоящее, будущее / Р. М. Нуреев // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. — 2013. — № 1 (43). — С. 85–96.

Nureev, R. M. (2013). *Teoriya innovatsiy: proshloe, nastoyashee, budushee* [Theory of innovation: past, present, future]. *Nauchnyye trudyi DonNTU. Seriya: ekonomicheskaya* [Scientific works of DonNTU. Series: economic], no. 1 (43), pp. 85–96.

15. Прибытков, А. А. Инновационная теория: истоки и перспективы развития / А. А. Прибытков. — Киев : Арена-Пресс, 2004. — 365 с.

Pribytkov, A. A. (2004). *Innovatsionnaya teoriya: istoki i perspektivy razvitiya* [Innovative theory: the origins and prospects of development]. Kiev, Arena-Press Publ., 365 p.

16. Саблук, П. Т. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / Саблук П. Т. [та ін.] ; ННЦ «Ін-т аграр. економіки». — К. : ННЦ ІАЕ, 2010. — 704 с.

Sabluk, P. T. (2010). *Innovatsiyna diialnist v ahrarniy sferi: instytutsionalnyi aspekt* [Innovative activity in the agrarian sector: the institutional aspect]. Kiev, NNTs IAE Publ., 704 p.

17. Сен-Симон, А. Избранные сочинения : в 2-х т.) / Сен-Симон. — Москва ; Ленинград : Издательство Академии наук СССР, 1948. — Т. 2. — 486 с.

Sen-Simon, A. (1948). *Izbrannyye sochineniya* [Selected works]. Moscow, Academy of sciences of the USSR Publ., vol. 2, 486 p.

18. Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Адам Смит // М. : Изд-во социально-экономической лит-ры, 1962. — 674 с.

Smit, A. (1962). *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov* [A Study on the Nature and Causes of the Wealth of Peoples]. Moscow, Izd-vo sotsialno-ekonomicheskoy lit-ryi, 674 p.

19. Степанова, И. П. Инновационный менеджмент : курс лекций для студентов, обучающихся по направлению подготовки 080200.62 «Менеджмент» (профиль «Менеджмент организации») / И. П. Степанова ; Саратовский социально-экономический институт (филиал) ФГБОУ ВПО «РЭУ им. Г. В. Плеханова». — Саратов, 2014. — 124 с.

Stepanova, I. P. (2014). *Innovatsionnyiy menedzhment* [Innovative management]. Saratov, 124 p.

20. Фатхутдинов, А. А. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / А. А. Фатхутдинов. — М. : ЗАТ «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1998. — 17 с.

Fatkhutdinov, A. A. (1998). *Innovatsiynyi menedzhment* [Innovation Management]. Moscow, ZAT «Biznes-shkola «Intel-SynteZ» Publ., 17 p.

21. Федотов, А. А. Основные концепции инновационного развития: исторический анализ / А. А. Федотов // Вісник Донецького національного університету. Сер. В: Економіка і право. — 2008. — Вип. 2. — С. 203–208.

Fedotov, A. A. (2008). *Osnovnyie kontseptsii innovatsionnogo razvitiya: istoricheskiy analiz* [Basic concepts of innovative development: historical analysis]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika i parvo* [Bulletin of Donetsk National University. Economics and Law], no. 2, pp. 203–208.

22. Череп, А. В. Оцінка ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств лікеро-горілчаної промисловості : монографія / А. В. Череп, С. В. Маркова // Держ. вищ. навч. закл. «Запорізь. нац. ун-т». — Запоріжжя : Запорізь. нац. ун-т, 2012. — 283 с.

Cherep, A. V., Markova, S. V. (2012). *Otsinka efektyvnosti innovatsiino-investytsiynoi diialnosti pidpriemstv likero-horilchanoi promyslovosti* [Evaluation of the efficiency of innovation and investment activity of the enterprises of the liquor industry]. Zaporizhzhia, Zaporiz. nats. un-t Publ., 283 p.

23. Шумпетер, Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. — М. : Прогресс, 1982. — 453 с.

Shumpeter, Y. (1982). *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya (issledovanie predprinimatelskoy pribyli, kapitala, kredita, protsenta i tsikla konyunkturyi)* [The theory of economic development (research of entrepreneurial profit, capital, credit, interest and cycle of conjuncture)]. Moscow, Progress Publ., 453 p.

24. Шумпетер, Й. А. Капитализм, Социализм и Демократия : пер. с англ. / Й. А. Шумпетер. — М. : Экономика, 1995. — 540 с.

Shumpeter, Y. A. (1995). *Kapitalizm, Sotsializm i Demokratiya* [Capitalism, Socialism and Democracy]. Moscow, Ekonomika Publ., 540 p.

25. Drucker, P. F. (1986). *Innovation and entrepreneurship: Practice and principles*. L., Pan Books, p. 55.

26. Ricardo (1821). *Principles of Political Economy*, 3rd ed., London, p. 479.

27. Romer, P. M. (1986). *Increasing Returns and Long-Run Growth*. *Journal of Political Economy*, vol. 94, October, pp. 155–173.

28. Solow, R. A. (1956). Contribution to the Theory of Economic Growth. Quarterly Journal of Economics, vol.70, February, pp. 65–94.

Цель. Целью статьи является исследование генезиса теории инноваций и современных тенденций ее развития.

Методы. В процессе исследования были применены методы систематизации и обобщения, анализа и синтеза, метод сравнений, при исследовании эволюции развития теории инноваций использован исторический подход.

Результаты. Исследован генезис теории инноваций, начиная с работ древнегреческих деятелей, продолжая постулатами классической школы политической экономики и заканчивая идеологией современной теории инновационного развития. Рассмотрены хронология и характеристика технологических укладов в контексте закономерностей циклического развития экономических систем. Определены современные направления развития теории инноваций.

Ключевые слова: изобретение, открытие, инновация, теория инноваций, технологический уклад.

Objective. The objective of the article is to study the genesis of the theory of innovations and modern trends in its development.

Methods. In the process of research methods of systematization and generalization, analysis and synthesis, the method of comparisons are applied, the historical approach is used to study the evolution of the development of the theory of innovations.

Results. The genesis of the theory of innovations is investigated, starting with the works of ancient Greek figures, continuing with the postulates of the classical school of political economy and ending with the ideology of the modern theory of innovative development. Chronology and characteristics of technological structures in the context of the regularities of the cyclical development of economic systems are considered. The modern directions of development of the theory of innovations are determined.

Key words: invention, discovery, innovation, theory of innovation, technological structure.

Надійшла до редакції 01.12.2016

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 330.322

Косова Т. Д.,
д-р екон. наук,
професор
Слободянюк Н. О.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна, e-mail: mentor_ua@meta.ua
e-mail: slobnata@mail.ru

ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЗОВНІШНІЙ АСПЕКТ

UDC 330.322

Kosova T. D.,
Grand PhD in Economic sciences,
Professor
Slobodyanyuk N. O.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: mentor_ua@meta.ua
e-mail: slobnata@mail.ru

FINANCIAL INVESTMENTS IN THE SYSTEM OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY: EXTERNAL ASPECT

***Мета.** Мета статті — узагальнення зовнішніх аспектів впливу фінансових інвестицій на стратегічний розвиток національної економіки.*

***Методи.** Для обґрунтування отриманих результатів використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, діалектичний підхід, а також спеціальні методи — оцінка вітчизняних і міжнародних нормативно-правових актів у частині фінансових інвестицій, табличний метод, динаміка показників, оцінка різниці портфельних інвестицій в активах і пасивах держави.*

***Результати.** Зовнішні аспекти впливу фінансових інвестицій на стратегічний розвиток національної економіки досліджено на основі даних платіжного балансу і звіту про міжнародну інвестиційну позицію. Динаміка показників платіжного балансу України в частині портфельних (фінансових) інвестицій не має чітко вираженої тенденції, що свідчить про ситуативність прийняття рішень інвесторами. Вхідні обсяги портфельних інвестицій значно перевищують вихідні, однак протягом двох останніх років відбулося погіршення міжнародної інвестиційної позиції України у зв'язку з несприятливим інвестиційним кліматом. Структура портфельних інвестицій у розрізі фінансових інструментів свідчить про її деформований характер у бік довгострокових боргових інструментів сектору загального державного управління. Вартість боргових інструментів депозитних корпорацій (крім центрального банку) та інших секторів є значно меншою, що віддзеркалює низьку привабливість ринкового сегменту національної економіки. Інструменти участі в капіталі відносяться лише до інших секторів, їх незначні обсяги пояснюються високим ризиком пайових цінних паперів в умовах слабо розвинутого фондового ринку України.*

***Ключові слова:** фінансові інвестиції, національна економіка, стратегічний розвиток, система, зовнішні аспекти.*

Постановка проблеми. Важливе місце в системі стратегічного розвитку національної економіки посідають фінансові інвестиції. Це активна форма ефективного

© Т. Д. Косова, Н. О. Слободянюк, 2016